

โรคหลอดเลือดสมอง คือ ภาวะที่สมองขาดเลือดไปเลี้ยง เนื่องจากหลอดเลือดตีบ อุดตัน หรือ หลอดเลือดแตก ส่งผลให้เนื้อเยื่อในสมองถูกทำลาย เป็นโรคทางระบบประสาทที่พบได้บ่อยและก่อให้เกิดความพิการอย่างรุนแรงและเรื้อรัง รวมทั้งก่อให้เกิดการสูญเสียด้านต่าง ๆ อีกมากมาย ปัจจัยเสี่ยงที่ทำให้เกิดโรคนี้ มักมีสาเหตุจากสุขภาพโดยรวมและรูปแบบการดำเนินชีวิต อาทิ อายุ เพศ ภาวะการแข็งตัวของเลือดผิดปกติ โรคความดันโลหิตสูง เบาหวาน โรคหัวใจ การสูบบุหรี่ เป็นต้น ⁽¹⁾ องค์การอนามัยโลกเปรียบเทียบข้อมูลโรคต่าง ๆ 135 โรค จากทั่วโลกพบว่า ผู้เสียชีวิตจากโรคหลอดเลือดสมอง เป็นสาเหตุให้เกิดการเสียชีวิต อันดับ 2 รองจากโรคลำไส้เนื้อหัวใจขาดเลือด (Ischemic heart disease) กล่าวคือ ในปี พ.ศ. 2544 ทั่วโลก มีผู้เสียชีวิตจากโรคหลอดเลือดสมอง 5.5 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 9.6 ของการเสียชีวิตทั้งหมด และ 2 ใน 3 ของการเสียชีวิตเป็นประชากรจากประเทศที่กำลังพัฒนา ร้อยละ 40 มีอายุต่ำกว่า 70 ปี ⁽²⁾ รายงานการศึกษาโรคและการบาดเจ็บของประชากรไทย พ.ศ. 2551 พบผู้ป่วยด้วยโรคหลอดเลือดสมอง 257 ต่อประชากรแสนคน ผู้ป่วยนอก 980 ต่อประชากรแสนคน และ ปี พ.ศ. 2552 อัตราตายด้วยโรคหลอดเลือดสมอง เท่ากับ 21 ต่อประชากรแสนคน องค์การอนามัยโลกคาดประมาณว่า ทุกปีจะมีผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองมากกว่า 15 ล้านคนทั่วโลก พิกการถาวร 5 ล้านคน และเสียชีวิต 5 ล้านคน ส่วนประเทศไทย คาดว่า มีผู้ป่วยรายใหม่ในแต่ละปี 150,000 ราย ⁽³⁾

โรคหลอดเลือดสมอง เป็น 1 ในจำนวน 5 โรค ที่สำนักกระบวนวิชา ดำเนินการเฝ้าระวังอย่างต่อเนื่อง และใน ปี พ.ศ. 2555 สำนักกระบวนวิชา เริ่มได้รับข้อมูลในรูปแบบแฟ้มข้อมูลมาตรฐานด้านการแพทย์และสุขภาพ จากสำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข กระทรวงสาธารณสุข ซึ่งเป็นอีกก้าวหนึ่งที่สำคัญของการดำเนินงานทางระบาดวิทยา ผลของการวิเคราะห์ และประมวลผลข้อมูลโรคหลอดเลือดสมอง ทำให้ได้ข้อมูลพื้นฐานที่เป็นประโยชน์สำหรับการดำเนินงานเฝ้าระวังควบคุมโรคไม่ติดต่อของประเทศไทยต่อไป

สถานการณ์โรค

ใน ปี พ.ศ. 2555 ผลการวิเคราะห์รายงาน ผู้ป่วยใหม่ที่ขึ้นทะเบียน จำนวน 20,675 ราย อัตราป่วย 32.17 ต่อประชากรแสนคน

และผู้ป่วยสะสม (รายเก่าและรายใหม่) จำนวน 67,168 ราย อัตราความชุก 104.51 ต่อประชากรแสนคน ผู้ป่วยรายใหม่ จำนวน 20,675 ราย จำแนกเป็นเพศชาย 11,032 ราย อัตราป่วย 34.89 ต่อประชากรแสนคน และเพศหญิง 9,643 ราย อัตราป่วย 29.53 ต่อประชากรแสนคน พบเพศชายป่วยมากกว่าเพศหญิงเล็กน้อย คิดเป็นอัตราส่วนเพศหญิงต่อชายเท่ากับ 1:1.14 ระหว่างปี พ.ศ.2551-2555 พบแนวโน้มอัตราป่วยเพิ่มขึ้นถึง 2 เท่า จาก 11.4 ต่อประชากรแสนคน ในปี พ.ศ. 2552 เพิ่มขึ้นเป็น 32.17 ในปี พ.ศ. 2555 (รูปที่ 1)

จำแนกตามกลุ่มอายุพบว่า อายุ 60 ปี ขึ้นไป มีอัตราป่วยสูงสุด เท่ากับ 173.91 ต่อประชากรแสนคน (14,176 ราย) รองลงมา กลุ่มอายุ 50-59 ปี อัตราป่วย 49.98 ต่อประชากรแสนคน (4,017 ราย) กลุ่มอายุ 40-49 ปี อัตราป่วย 15.46 ต่อประชากรแสนคน (1,642 ราย) กลุ่มอายุ 15-39 ปี อัตราป่วย 3.03 ต่อประชากรแสนคน (762 ราย) และกลุ่มอายุต่ำกว่า 15 ปี อัตราป่วย 0.63 ต่อประชากรแสนคน (78 ราย) (รูปที่ 2)

จากการเปรียบเทียบอัตราป่วยรายภาคในช่วง 5 ปี ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2551 – 2555 พบว่า ทุกภาคมีอัตราป่วยเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะภาคเหนือมีอัตราป่วยสูงที่สุด ในช่วงปี พ.ศ. 2551 -2554 โดยมีอัตราป่วยระหว่าง 11.26 – 41.69 ต่อประชากรแสนคน ส่วนปี พ.ศ. 2555 ภาคกลางมีอัตราป่วยต่อประชากรแสนคนสูงสุด (43.32) รองลงมา คือ ภาคเหนือ (41.69) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (29.01) และ ภาคใต้ (27.58) (รูปที่ 3)

ผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมอง รายใหม่จำนวน 20,675 ราย พบอาการอัมพาต 11,617 ราย คิดเป็นร้อยละ 56.19 รองลงมา เนื้อสมองตายจากการขาดเลือด 5,405 ราย ร้อยละ 26.14 เลือดออกในสมองใหญ่ 1,715 ราย (8.30) เลือดออกใต้เยื่อหุ้มสมองชั้นอะแรคนอยด์ 1,340 ราย (6.48) และเลือดออกในสมองที่อื่น ๆ ที่ไม่ใช่จากการบาดเจ็บ 598 ราย (2.89)

ผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมองสะสม (รายใหม่และรายเก่า) จำนวน 67,168 ราย พบอาการอัมพาต 40,131 ราย ร้อยละ 59.75 รองลงมา เนื้อสมองตายจากการขาดเลือด 11,676 ราย ร้อยละ 17.38 เลือดออกใต้เยื่อหุ้มสมองชั้นอะแรคนอยด์ 10,053 ราย (14.97) เลือดออกในสมองใหญ่ 4,302 ราย (6.40) และเลือดออกในสมองที่อื่นๆ ที่ไม่ใช่จากการบาดเจ็บ 1,006 ราย (1.50) (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 จำนวนผู้ป่วยรายใหม่และสะสมโรคหลอดเลือดสมอง จำแนกตามกลุ่มอายุ ปี พ.ศ. 2555

ภาวะ/โรค	ผู้ป่วยรายใหม่ (ปี)							ผู้ป่วยสะสม (รายใหม่และเก่า) (ปี)						
	<15	15-39	40-49	50-59	≥ 60	ไม่ทราบ	รวม	<15	15-39	40-49	50-59	≥ 60	ไม่ทราบ	รวม
อัมพาต	25	346	859	2,254	8,133	0	11,617	251	1,420	2,966	7,348	28,145	1	40,131
เนื้อสมองตายจากการขาดเลือด	7	121	377	970	3,930	0	5,405	44	278	798	2,068	8,488	0	11,676
เลือดออกในสมองใหญ่	27	130	209	420	929	0	1,715	55	378	478	922	2,469	0	4,302
เลือดออกใต้เยื่อหุ้มสมอง	9	107	132	240	852	0	1,340	126	638	772	1,696	6,821	0	10,053
เลือดออกในสมองที่อื่น ๆ	10	58	65	133	332	0	598	22	124	108	212	540	0	1,006
รวม	78	762	1,642	4,017	14,176	0	20,675	498	2,838	5,122	12,246	46,463	1	67,168

จังหวัดที่ได้รับรายงาน พบว่า จังหวัดที่มีอัตราป่วยสูงสุด คือ จันทบุรี อัตราป่วยต่อประชากรแสนคน เท่ากับ 314.25 รองลงมา อุดรดิตต์ (152.01) และสิงห์บุรี (124.18) ตามลำดับ (ดังตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 จังหวัดที่มีอัตราป่วยด้วยโรคหลอดเลือดสมอง สูงสุด 10 อันดับ ปี พ.ศ. 2555

อันดับ	จังหวัด	อัตราป่วยต่อประชากรแสนคน	จำนวน (ราย)
1	จันทบุรี	314.25	1,632
2	อุดรดิตต์	152.01	701
3	สิงห์บุรี	124.18	265
4	ขอนแก่น	108.62	1,923
5	มหาสารคาม	96.24	907
6	ราชบุรี	86.54	731
7	พิจิตร	86.44	475
8	อ่างทอง	84.16	239
9	นครปฐม	79.05	688
10	ปราจีนบุรี	69.96	330

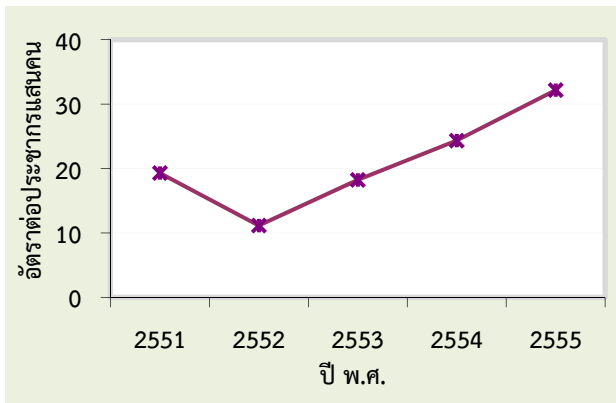
สรุปและอภิปรายผล

สำนักกระบาดวิทยาได้รับข้อมูล 21 แฟ้ม จากสำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข กระทรวงสาธารณสุข จำนวน 76 จังหวัด (ยกเว้นกรุงเทพฯ) ประมวลผล แฟ้ม Person และ chronic พบว่าโรคหลอดเลือดสมอง ปี พ.ศ. 2555 มีอัตราป่วย 32.17 ต่อประชากรแสนคน อัตราความชุก 104.51 ต่อประชากรแสนคน ระหว่าง ปี พ.ศ. 2551 - 2555 อัตราป่วยของโรคหลอดเลือดสมอง มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น อัตราป่วยเพศชายสูงกว่าเพศหญิงเล็กน้อย จำแนกตามกลุ่มอายุ พบกลุ่มอายุ 60 ปี ขึ้นไป มีอัตราป่วยสูงสุด รองลงมา กลุ่มอายุ 50 - 59 ปี กลุ่มอายุ 40 - 49 ปี และกลุ่มอายุต่ำกว่า 40 ปี ตามลำดับ ด้านภาวะแทรกซ้อน ผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมอง มีอาการอัมพาตสูงสุด ร้อยละ 56.19 รองลงมา เนื้อสมองตายจากการขาดเลือด (17.38) และเลือดออกใต้เยื่อหุ้มสมองชั้นอะแรนอยด์ 10,053 ราย (14.97) ตามลำดับ

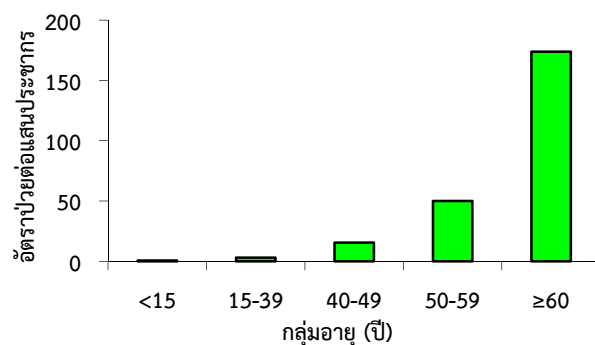
ในปี พ.ศ. 2555 พบว่าผู้ป่วยโรคหลอดเลือดสมอง รายใหม่

และสะสม มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น นอกจากนี้สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ ได้รายงานไว้ว่า ประชาชนที่มีสิทธิ์ตามบัตรประกันสุขภาพอายุตั้งแต่ 15 ปี ขึ้นมามีอัตราการเข้ารับการรักษากลายเป็นผู้ป่วยในโรงพยาบาล อันเนื่องมาจากโรคหลอดเลือดสมอง เท่ากับ 203.01 ต่อประชากรแสนคน ซึ่งเพิ่มขึ้นมากกว่าปีที่ผ่านมา⁽⁴⁾ และสำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข รายงานสถิติการเจ็บป่วยและการเสียชีวิตในปี 2555 พบว่ามีจำนวนผู้ป่วยในด้วยโรคหลอดเลือดสมอง โรคอัมพฤกษ์ อัมพาต 227,848 ราย เสียชีวิตด้วยโรคหลอดเลือดสมองใหญ่ 20,368 ราย⁽⁵⁾ เนื่องจากโรคหลอดเลือดสมองเป็นโรคที่เป็นสาเหตุของการเสียชีวิตหรือทุพพลภาพในอัตราที่สูง และกลุ่มอายุที่พบผู้ป่วยส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ ดังนั้น การรณรงค์ให้ประชาชนเล็งเห็นความสำคัญของการป้องกันโรคก่อนที่จะเกิดอาการของโรคหรือชะลอให้โรครุนแรงน้อยที่สุด ทั้งผู้ป่วย และญาติผู้ป่วยจึงเป็นสิ่งสำคัญ เห็นได้จากกระทรวงสาธารณสุข ได้ดำเนินการเฝ้าระวังและรณรงค์เพื่อลดปัจจัยเสี่ยงอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2551 เป็นต้นมา อาทิ โครงการชุมชนลดเสี่ยงโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง โครงการหมู่บ้านปรับเปลี่ยนพฤติกรรมลดโรคความดันโลหิตสูง โรคหัวใจและหลอดเลือด และตลอดจนภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และสื่อสารมวลชน ยังได้ร่วมกระตุ้นให้ประชาชน เห็นความสำคัญของการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการดำเนินชีวิต^(6,7) การร่วมมือกันหลายภาคส่วนนั้นนอกจากจะช่วยให้ประชาชนได้รับความรู้ข่าวสารที่ถูกต้องแล้ว ยังช่วยให้การดำเนินงานป้องกันควบคุมโรคประสบผลสำเร็จโดยเร็วและยั่งยืน

อนึ่ง ข้อมูลที่นำมาประมวลผลนี้ มีข้อจำกัด เนื่องจาก เป็นข้อมูลเฉพาะผู้ที่มารับบริการในสถานพยาบาลของรัฐในสังกัดกระทรวงสาธารณสุข ในส่วนของการตรวจสอบความถูกต้อง ทำได้เพียงตรวจการบันทึกข้อมูลที่ผิดจากความจริง แต่ไม่สามารถย้อนกลับไปยังชื่อ - สกุลของผู้ป่วยได้ ข้อมูลที่ได้นี้ สามารถสะท้อนให้เห็นปัญหาโรคไม่ติดต่อหลอดเลือดสมองในระดับหนึ่งเท่านั้น ดังนั้น จึงต้องพิจารณาให้รอบคอบก่อนนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์ต่อไป

รูปที่ 1 อัตราผู้ป่วยต่อประชากรแสนคนของโรคหลอดเลือดสมอง รายใหม่ประเทศไทย ปี พ.ศ. 2551 - 2555

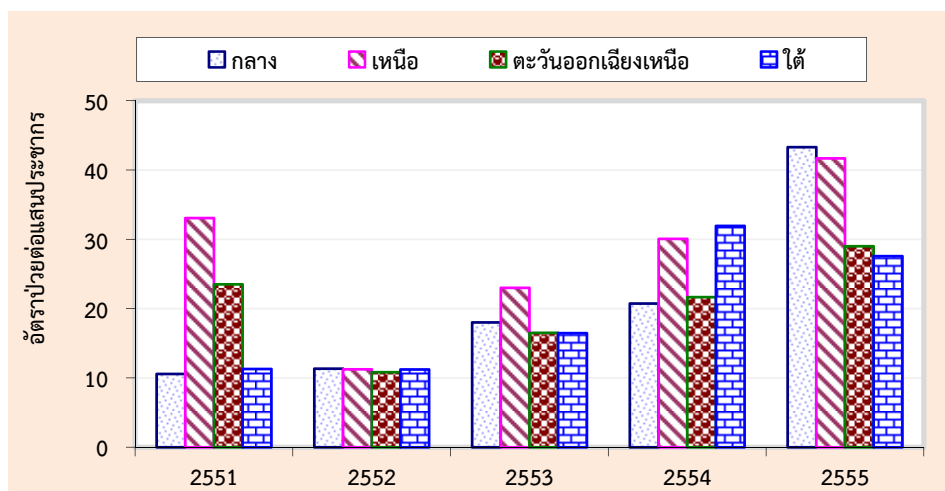
รูปที่ 2 อัตราผู้ป่วยต่อประชากรแสนคนของโรคหลอดเลือดสมอง รายใหม่ จำแนกตามกลุ่มอายุ ปี พ.ศ. 2555

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณ สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงาน ปลัดกระทรวงสาธารณสุข กระทรวงสาธารณสุข

เอกสารอ้างอิง

1. โรงพยาบาลบำรุงราษฎร์. โรคหลอดเลือดสมอง (ออนไลน์). [วันที่สืบค้น 25 มิถุนายน 2557]. เข้าถึงได้จาก <http://www.bumrungrad.com/th/neurology-stroke-dementia-treatment-thailand/stroke>
2. Thomas T, Stephen B, Colin M. The global burden of Cerebrovascular disease (Online). [วันที่สืบค้น 24 เมษายน 2557]. เข้าถึงได้จาก http://www.who.int/healthinfo/statistics/bod_cerebrovasculardiseasesstroke.pdf
3. สมาคมโรคหลอดเลือดสมองไทย. โรคหลอดเลือดสมอง (ออนไลน์). [วันที่สืบค้น 25 มิถุนายน 2557]. เข้าถึงได้จาก <http://thaistrokesociety.org/purpose>
4. สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ. ข้อมูลผู้ป่วยใน (ออนไลน์). [วันที่สืบค้น 9 ตุลาคม 2556]. เข้าถึงได้จาก <http://www.nhso.go.th/>
5. สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข กระทรวงสาธารณสุข. สถิติการเจ็บป่วยและการเสียชีวิตในปี 2555 (ออนไลน์). [วันที่สืบค้น 26 มิถุนายน 2557]. เข้าถึงได้จาก <http://hpc4.go.th/2011/index.php>
6. โสภณ เมฆธน. หลากหลายมุมมอง ลดเสี่ยง ลดโรค (ออนไลน์). [วันที่สืบค้น 27 มีนาคม 2555]. เข้าถึงได้จาก <http://203.157.10.11/screen2/sdownload/sdoc/knowl>
7. สำนักโภชนาการ กรมอนามัย. ข้อมูลโครงการภาคีร่วมใจ คนไทยไร้พุง (ออนไลน์). [วันที่สืบค้น 12 มีนาคม 2555]. เข้าถึงได้จาก <http://nutrition.anamai.moph.go.th>

รูปที่ 3 อัตราผู้ป่วยต่อประชากรแสนคนของโรคหลอดเลือดสมองรายใหม่ จำแนกรายภาค ปี พ.ศ. 2555